

UDC 930.85 (4—12)

YU ISSN 0350—7653

ACADEMIE SERBE DES SCIENCES ET DES ARTS

INSTITUT DES ETUDES BALKANIQUES

BALCANICA

ANNUAIRE DE L'INSTITUT DES ETUDES BALKANIQUES

XXV-2

APPENDIX

BELGRADE

1994

Оливера ВАСИЋ
Факултет музичке уметности
Београд

КЛАСИФИКАЦИЈА ИГАРА ТИХОМИРА ЂОРЂЕВИЋА И ЊЕН ЗНАЧАЈ ДАНАС

Апстракт: Тихомир Ђорђевић, изузетан познавалац савремене етнологије, фолклористике, домаће и стране литературе свога времена, приступио је груписању - класификацији народних игара, дајући бројне податке о њима и делећи их у пет група: витешке игре, забавне, игре духа, игре за добит и орске игре. Пишући "уводни део" за збирку Луке Грђића Бјелокосића, није могао знати да ће поставити темеље нове научне дисциплине у нашој земљи - етнокореологије.

"Направити један шематички преглед и деобу игара од најпростијих до најсложенијих и најразличитијих, веома је мучан посао, и апсолутно тачно изведен изгледа ми немогућ, јер игре, иако најразличитије врсте, прелазе једна у другу, елементи једне врсте игара налазе се и код других и обратно, те то веома отежава свако потпуно и апсолутно систематисање и деобу."¹

Написавши ове редове Т. Ђорђевић је био свестан значаја који игра има у животу људи, свестан њене сложености и комплексности, а уз то и веома далековид напомињући да се нешто више о играма може рећи "тек онда кад се у овом погледу прикупипи довољно грађе", јер су "подаци за то врло мршави и оскудни".²

Данас, после деведесет година откако је написан "уводни део" за збирку Луке Грђића Бјелокосића, може се рећи да овај рад Тихомира Ђорђевића представља темељ једне нове научне дисциплине у нашој земљи - етнокореологије. На њему ће се слагати једна за другом књиге Данице и Љубице Јанковић, дела њихових следбеника и радови последње генерације етнокореолога.

¹ Т. Ђорђевић, 1984, *Спске народне игре*, у *Наш народни живот* IV, Београд, 27.

² *Ibid.*

једна за другом књиге Данице и Љубице Јанковић, дела њихових следбеника и радови последње генерације етнокореолога.

Добро познавање ондашње немачке литературе, а нарочито радова Карла Гроса, Карла Штрока, Франца Бемеа, Карла Бихера и радова Чеха Чењека Зибрта, утицало је на Т. Ђорђевића, те је у својој дефиницији о игри доста користио њихове основне поставке. Сматрао је да све људске игре имају следеће узроке: изражај сувишне снаге, одмор и разонођење и вежбу за озбиљне послове - подражавањем.³

Након свега што се данас зна о играма, бројних података у литератури, безброј тероја о игри, сагледавања игре са различитих становишта, не могу се сложити с изреченом дефиницијом да је игра изражај сувишне снаге и да јој је једини циљ да се игром човек забави, и да евентуално нешто научи, што се односило на дечје игре.

Занимљиво је да је и сам Т. Ђорђевић изречену дефиницију побио, опредељујући се за поделу игара према њиховој функцији, односно "према томе чему служе".

Није му било страно ни размишљање да игре групише у зависности од узраста и пола извођача, или по времену извођења, чак и према броју извођача. На срећу саме игре и наше традиције, определио се за груписање игара према њиховој функцији.

На основу сазнања о народним играма свога времена, груписао их је у пет група: витешке игре, забавне игре, игре, игре духа, игре за добит и орске игре.

По његовом мишљењу, код витешких игара тежња за игром се испољава кроз телесне покрете који су намењени јачању или вежбању окретности тела или надметању у снази.⁴ Свакако да игре као што су: *рвање, бацање камена, трке, скакање, ћуприје, кољенима о дрво...* и многе њима сродне не представљају исказивање витештва. То су надметања у снази и спретности у којима су се такмичили како епски јунаци тако и чобани и деца.

У групи забавних игара у којима се, по речима Т. Ђорђевића, испољава искључиво тежња играча за забављањем, налазе се многе игре које према данашњим сазнањима немају искључиво забаван карактер. Ту пре свега мислим на бројне игре које су извођене у време зимских светковина (*срна, мрца, прстена...*), затим на приличан број покладних игара (*оранја, продавати краву, квочке...*), и групу игара у којима се кроз њихов облик и текстове песама јасно сагледава склапање брака отмицом (*кроза лишће зелено, поиграј Павле, ћел девојко...*). Данас је потпуно јасно да Т. Ђорђевић није знао како се ове игре изводе, односно није их познавао, те их је и сврстао у ову групу.

³ *Ibid.*

⁴ Т. Ђорђевић, 1984, 28.

Чини се да најмање оправдања има назив треће групе игара - игре духа. По дефиницији Т. Ђорђевића, у овој групи игара тежња за игром се испољава радњом људског духа а не телесним покретима.⁵ По мом мишљењу, ништа мање људског духа није потребно ни при извођењу многих игара из претходне две групе. Очигледно је да ни самом Т. Ђорђевићу није била сасвим јасна ова група игара јер напомиње да их треба што више скупљати и да оне "добрим делом спадају у литературу (...загонетке, питалице, варалице...").⁶

Говорећи о четвртој групи игара, Т. Ђорђевић сасвим добро примећује да игре из претходне три групе имају тежњу да "пренебрегну свој основни циљ"⁷ и претворе се у игре за добит, односно да основни циљ игре и играња буде добит. Мишљења сам да сваки играч у било којој игри од играња и игре очекује извесну корист. Не мора то бити добит у правом смислу те речи, може бити превентива за заједницу или себе, може бити истицање сопствених способности (у брзини, снази, вештини, мишљењу, умећу...), а може бити и уважавање и поштовање читаве заједнице према даровитом извођачу било које игре.

Највећу пажњу Т. Ђорђевић је посветио петој групи игара - орској игри. По његовом мишљењу, "орска је игра дакле, тактом регулисани телесни израз људских осећаја".⁸ Ова дефиниција орских игара читаоца одмах води на почетак рада о српским играма, где се тврдило да је игра изражај сувишне снаге. Сигурно је да човек не игра само када има сувишне снаге у себи. Игра и када му понестане снаге, игра и када моли, игра и када се весели и када нешто саопштава или прича...

Као најбројнија група игара, а у Ђорђевићево време још жива традиција, ова група је оправдано добила најзначајније место у раду и највећи део рада. На веома вешт начин Т. Ђорђевић објашњава важност ритма за игру, уочава да многи индоевропски народи и многи "некултурни" народи и данас (1904. године) играју само уз ритмички изговорене речи...⁹ Могли бисмо слободно рећи да смо и ми један од тих народа јер се и данас код старијих житеља наших села могу наћи игре које се изводе само уз "бројање" - ритмичко изговарање текста, без "певања" - по народном схваћању.

Све орске игре поделио је на религиозне и светске. Може се само претпоставити да је имао само њему знане разлоге да их овако назове. Чудно је да човек његовог знања, његове ширине и тако добар познавалац наших обреда и обичаја да орским играма које се изводе у склопу обреда и обичаја назив - религиозне. Пот-

5 *Ibid.*, 31.

6 *Ibid.*

7 *Ibid.*, 32.

8 *Ibid.*, 35.

9 *Ibid.*

пуно нелогичан назив за читаву групу игара које су и до наших дана сачувале своје место и улогу у многим обредима и обичајима, и у чијим се елементима и данас могу наћи трагови веровања праисторијског човека.

Могуће је да се за овакав назив обредних игара определио под утицајем знања о играма старих цивилизација (Египта, Индије, Грчке, Рима) и сазнања о играма европских народа (Германа, Чеха, Пољака, Руса...).¹⁰ Т. Ђорђевић и сам закључује да откако је могуће пратити наше игре - од најстаријих времена, кроз средњи век, па све до његовог времена - прешавши тај пут "посталоше код Срба религиозне игре, или још боље њихови остаци, са хришћанским карактером".¹¹

За игре које нису биле у саставу обреда Т. Ђорђевић користи назив светске игре. Необичан назив, уз његову тврдњу да "док су други словенски народи у Европи, изложени утицају културе и мешању са најнапреднијим народима учинили у игри силан напредак... дотле су Срби у највећем делу остали готово само на колу".¹²

Стиче се утисак да је следећи Бемса и његову поделу игара на религиозне, ратне, позоришне и друштвене,¹³ жалио што су "српске орске игре у застоју".¹⁴ Као да се све време у овој расправи код Т. Ђорђевића сударају: његова тежња да следи принципе немачких теорија, које је очигледно уважавао, његово добро познавање игара старих цивилизација и недовољно познавање сопствене играчке традиције. Без обзира на бројне драгоцене податке које је дао о нашим играма, он упорно истиче како ми нисмо учинили велики "напредак у играма" те још највише играмо у колу. Ја сам веома срећна што нисмо учинили "напредак" у области игара, бар не до почетка овог века, јер данас покушавамо да "унапредимо нашу игру" и она почиње полако да губи свој идентитет.

Не бих желела да се ово моје излагање схвати као критика рада Т. Ђорђевића, већ само као сагледавање тог рада након безмало једног века.

Када се данас говори о расправи Т. Ђорђевића о српским играма, требало би истаћи чињеницу да је она пионирско дело у нашој земљи. Иако је она имала за циљ да послужи као увод за један други рад и да помогне при проучавању народних игара, наметнула се својом вредношћу и својом научношћу постала незаобилазан извор за проучавање народних игара.

Као изврстан познавалац савремене етнологије, фолклористике, домаће и стране литературе, Т. Ђорђевић је приступио и

¹⁰ Игре старих цивилизација биле су у суштини игре свештенства: посвећене Озирису, Изиди, Индри, Шиви разоритељу, Деметри и Персефони, Аполону, Дионису, Марсу...

¹¹ *Ibid.*, 54.

¹² *Ibid.*, 58.

¹³ *Ibid.*, 36, 37.

¹⁴ *Ibid.*, 42.

груписању - класификовању народних игара, дајући бројне податке о њима, почев од назива игара, потом о играма старих цивилизација и европских народа, и о нашим играма.

Његова класификација је важећа и данас. Боља решења нису нађена, односно нису прихваћена и потврђена. Осим реда који је унео у једну нову научну дисциплину, он је установио и многе термине. Најзначајнији је - орска игра - мада постоје покушаји да се он измени, истина са врло неуверљивим доказима.¹⁵ Велику пажњу је поклањао текстовима песама и записао приличан број текстова које данас више не можемо чути.

Штета је што се Т. Ђорђевић није више враћао играма иако их је често помињао у многим својим радовима.

Циљ ове расправе написане пре деведесет година - да се помогне другима и омогући дубље истраживање и проучавање народних игара - важи и данас, и то је највећа вредност овог рада. Он је звезда водила свима који мисле озбиљно да се баве проучавањем народних игара.

TIHOMIR ĐORĐEVIĆ'S CLASSIFICATION OF DANCES AND ITS PRESENT-DAY IMPORTANCE

S u m m a r y

When he wrote, ninety years ago, an "introductory chapter" to the collection of Luka Grđić Bjelokosić, Tihomir Đorđević actually laid the foundations of a new scientific discipline in our country - ethnochoreology.

The study in question was aimed at helping others and enabling more profound research into folk plays - but its qualities made it an indispensable source for any further work in the field, which it has remained ever since.

Owing to his comprehensive insight into ethnology, folklore, domestic and foreign bibliography of his time, Tihomir Đorđević made a classification of folk plays, dividing them into five groups: chivalrous and amusing plays, plays of wits, plays for gain, and horic plays.

Aware of the importance and complexity of the subject, he used to stress that something more about it might be said "only when sufficient material was gathered."

Having in mind our present knowledge of the issue, abundant bibliography, numberless theories of plays, and various scientific standpoints, we cannot but regret that Tihomir Đorđević did not expand his research in the domain.

His classification is still valid. The law of arrangement he introduced into ethnochoreology has not been surpassed, nor have been many of his terms that cleared numerous dilemmas. His "introduction" is still helping out those who venture into serious research of folk plays.

15 Д. Цацјевић у свом магистарском раду термин орске игре замењује изразом ритамске игре не дајући довољно ваљане и оправдане разлоге за измену једног тако логичног термина Т. Ђорђевића.

BALCANICA
XXV-2
APPENDIX

Издаје
СРПСКА АКАДЕМИЈА НАУКА И УМЕТНОСТИ
БАЛКАНОЛОШКИ ИНСТИТУТ

Тираж
150 примерака

Штампа
CICERO
Београд, Сарајевска 27
Тел. 781-983

Штампање завршено јуна 1995. године